

ASPECTE CU PRIVIRE LA EVOLUȚIA RELAȚIILOR MILITARE DINTRE ROMÂNIA ȘI STATELE SUBSAHARIENE ÎNAINTE ȘI DUPĂ EVENIMENTELE DIN DECEMBRIE 1989

ASPECTS REGARDING THE DEVELOPMENT OF MILITARY RELATIONS BETWEEN ROMANIA AND SUBSAHARIEN STATES BEFORE AND AFTER DECEMBER 1989 EVENTS

Dr. Alba Iulia Catrinel POPESCU*

Prin intermediul acestui articol încerc să prezint câteva dintre elementele esențiale referitoare la *principalele sectoare de cooperare militară și la dinamica relațiilor militare dintre România și statele subsahariene înainte și după evenimentele din 1989*, precum și aspecte referitoare la contribuția României în cadrul misiunilor internaționale desfășurate sub egida ONU și a Uniunii Europene în zona țărilor subsahariene.

Through this article I try to present some of the essential elements regarding the main sectors of military cooperation and the dynamics of the military relations between Romania and the Sub-Saharan states before and after the events in 1989, as well as aspects related to Romania's contribution to the international missions under the aegis of the United Nations And the European Union in the area of Sub-Saharan countries.

Cuvinte-cheie: România; statele din Africa Subsahariană; cooperare militară; industrie de apărare; comerțul cu armament; misiuni sub egida ONU și a Uniunii Europene.

Keywords: Romania; Sub-Saharan African states; military cooperation; defense industry; arms trade; missions under the aegis of the UN and the European Union.

Motto: „Toate adevărurile sunt ușor de înțeles odată ce au fost descoperite, totul este să le descoperim”.
Galileo Galilei (1564-1642)

Acest articol reprezintă atât o mică parte a unui omagiu adus Africii Subsahariene, africanilor și nonafricanilor, care m-au primit în „familia lor” și mi-au rămas prieteni până în ziua de azi, cât și o sumară, dar obiectivă pledoarie, rece, tehnică, argumentată, în favoarea revenirii României pe marea „tablă de șah” africană, acolo unde, pentru prima dată în istoria sa, țara noastră și-a depășit

condiția de putere minoră la care au condamnat-o vecinătățile și vremurile, devenind jucător geostrategic activ pancontinental.

Africa Subsahariană este o zonă geopolitică distinctă, caracterizată prin unitate geografică, particularități de dezvoltare umană comune, particularități demografice comune, unitate culturală, traseu istoric comun, particularități sociale comune.

Africa Subsahariană este un spațiu al contrastelor, al paradoxurilor și al superlativelor. Desprinsă, la începuturile erei mezozoice, din vechiul continent Pangeea, Africa (și, implicit, Africa Subsahariană), are cea mai îndelungată istorie geologică ale cărei rădăcini se găsesc undeva în Precambrian.

*Membru afiliat al Comitetului Român
pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii
Academia Română
e-mail: alpapopescu@gmail.com

Din punct de vedere politico-administrativ și istoric, cele 52 de state care alcătuiesc Africa Subsahariană sunt separate în patru regiuni: Africa de Est împărțită în două areale: Cornul Africii și Estul Africii, Africa de Vest, Africa Centrală și Sudul Africii. Sahelul reprezintă spațiul geografic care delimitează deșertul Sahara de savana tropicală. Această împărțire respectă particularitățile regionale de ordin istoric, lingvistic, administrativ, fiind recunoscută oficial de *Organizația Națiunilor Unite*. Este o divizare utilă, întrucât facilitează abordările analitice ale spațiului, eficientizează aplicarea programelor internaționale de ajutor și dezvoltare, permite o mai bună evaluare a rezultatelor obținute.

Africa Subsahariană a fost puțin studiată în România. Jurnalistul și omul de televiziune Nicolae Melinescu a scris un studiu amplu și bine documentat dedicat Africii Subsahariene, intitulat *Uriășul care se trezește: Africa Subsahariană în ultimele trei decenii* (Editura CA Publishing, București, 2009), o abordare din perspectiva palierelelor de comunicare dintre cele două spații, românesc și cel subsaharian.

De altfel, la nivel internațional, abordarea Africii Subsahariene a fost atât în plan beletristic, romanțat, cât și tehnic, prin rapoarte ale instituțiilor internaționale implicate în gestionarea problematicei economice, de securitate, de dezvoltare umană subsahariene.

Revenind strict la titlul articolului, reamintesc faptul că decolonizarea Africii Subsahariene a reprezentat o oportunitate speculată inteligent de regimul comunist de la București. Spre deosebire de celelalte state din blocul sovietic, România a promovat o politică externă independentă, tradusă printr-o prezență activă, militară, economică, politico-diplomatică și culturală în Africa Subsahariană unde, pentru prima dată în istoria sa, România a devenit jucător geostrategic activ, fiind capabilă să-și proiecteze interesele de putere la distanță de propriile frontiere. Dar schimbarea de paradigma politică subsecventă evenimentelor din decembrie 1989 a generat un recul al prezenței românești în spațiul subsaharian care s-a răsfrânt și asupra cooperării militare dintre România și statele africane.

Perioada premergătoare evenimentelor din 1989

În perioada Războiului Rece, România a fost unul dintre cei mai importanți parteneri militari ai statelor subsahariene. În calitate de susținător fervent

al dreptului la autodeterminare al popoarelor „lumea a treia”, România a fost un partener efectiv al acestora în „lupta antiimperialistă și anticolonialistă”, prin furnizare de armament, muniție, tehnică de luptă și, mai ales, prin furnizare de expertiză militară. Relațiile militare dintre România și statele africane aveau baze politice și economice foarte clare, ele serveau extinderii influenței politice a regimului de la București și deschiderii piețelor țintă pentru alte produse comerciale românești. În urma tranzacțiilor militare, România primea de la partenerii africani materii prime, facilități economice, resurse valutare.

Totodată, România era membră a Tratatului de la Varșovia, calitate care îi impunea o linie ideologică strictă și anumite restricții impuse de Moscova. Privit drept „rebelul familiei”, util în calitate de canal diplomatic, regimul de la București a beneficiat, din partea liderilor de la Kremlin, de o independență controlată în politica externă, comparativ cu alte state aparținând blocului estic, aspect vizibil și în planul relațiilor militare dezvoltate de România cu statele subsahariene.

În anii Războiului Rece, „Nordul” și „Vestul” se confruntau cu „Estul”, iar câmpul de luptă era „Sudul” sau „lumea a treia”, prin urmare era datoria statelor „frățești” să sprijine militar tinerele state africane amenințate de imperialismul capitalist. Prezența militară românească în Africa Subsahariană a fost restricționată de interesele Moscovei, care și-a păstrat mereu locul de prim furnizor de echipamente militare și muniție pentru noile state socialiste africane. România a compensat însă în planul furnizării de expertiză militară, operațiunea „SIRIUS” fiind un astfel de exemplu.

În perioada anilor 1981-1982, *Grupul de Aviație Român „SIRIUS”* din cadrul *Școlii de Aplicație pentru Forțele Aeriene „Aurel Vlaicu”* de la Boboc a pus bazele *Escola Nacional de Aviação Militar Comandante Bula* (ENAM) – *Școlii Naționale de Aviație Militară Comandante Bula*, prima structură de învățământ aeronautic angolez. Astfel, 68 de ofițeri, 51 de maiștri militari, 4 subofițeri și 27 de salariați civili, aflați sub comanda generalului Aurel Niculescu¹, au instruit personalul navigant, didactic, tehnic, logistic, ofițeri de stat major și navigatori de sol, specialiști în meteorologie angolezi². Detașamentul românesc dislocat în Angola, la baza aeriană Negage, a avut în componență Escadrila 1 de aviație școală cu 12 avioane IAR-823 și Escadrila 2 de aviație școală cu 6 avioane BN-2 de transport ușor și 6 elicoptere IAR-316B. În data de 11 februarie

1981 a fost inaugurată ENAM, în prezența vice ministrului angolez al apărării. În cursul celor doi ani, au fost pregătiți 54 de piloți, 18 ofițeri de stat major, 13 meteorologi, 77 de tehnicieni de aviație și 7 specialiști în logistică, precum și personal didactic din rândurile localnicilor. Misiunea a fost un succes, la încheierea celor doi ani, comanda școlii fiind predată de către generalul Niculescu, guvernului angolez.

Anii de vârf ai prezenței românești pe piața de armament africană au fost cei cuprinși între anii 1975 și 1989, perioadă în care la nivel global se declanșau, în medie, circa 40 de conflicte anual, majoritatea acestora în statele subsahariene. Cunoscute sub termenul generic de *war by proxy*, aceste „războaie prin terți” orchestrate de superputerile momentului au reprezentat oportunități speculate din plin de industria militară românească a timpului. Jurnalistul Nicolae Melinescu³ își amintește un moment antologic din timpul vizitei președintelui Mozambicului, Samora Moises Machel (1933-1986), din aprilie 1981 când, în cadrul mitingului de prietenie româno-mozambican de la „Uzinele 23 August”, acesta a mulțumit public pentru tancurile, mitralierele și muniția furnizate de România luptătorilor pentru libertate din țara sa.

Perioada ulterioară evenimentelor din decembrie 1989

Evenimentele din decembrie 1989 au schimbat profund natura relațiilor de putere dintre statele blocului estic și Moscova, iar implozia Imperiului Sovietic din anul 1991 a definitivat procesul disoluției sistemului bipolar.

România a devenit din stat comunist, membru al Tratatului de la Varșovia, un stat aflat în tranziție, cu perspective sumbre de a intra în categoria „statelor tampon”⁴.

Decizii politice din perioada anilor '90, care au vizat industrii competitive în perioada anterioară, începând cu sectoare ale industriei militare, unitatea de producție a diamantelor sintetice, industria chimică, petro-chimică, siderurgică și metalurgică și terminând cu flota de pescuit oceanic au condus la demantelarea și la transformarea acestora în fier vechi.

În anii 1990, România a pierdut pe toate planurile, inclusiv în domeniul pieței de armament. Întrucât anvergura politicii sale externe a fost mult redusă, primele consecințe s-au făcut simțite în domeniul relațiilor cu partenerii tradiționali din „lumea a treia”, unde locul de furnizor de armament ieftin și competitiv a fost ocupat imediat de China și de alți jucători, care au venit cu oferte de parteneriat extins politico-economico-militar.

Curba descendentă s-a făcut simțită tot mai acut la începutul anilor 2000. Dacă la începutul anilor '90 România se afla încă în rândul statelor relativ importante în domeniul exportului de armament, cu vânzări anuale de peste 150 de milioane \$ și cu o piață consolidată, la începutul anilor 2000, exporturile românești de profil ajunseseră la o valoare minimă de 24,5 milioane \$.

Conform datelor furnizate de *Agenția Națională pentru Controlul Exporturilor* (ANCEX), *Serviciul Arme Convenționale*, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe (MAE), volumul exporturilor românești în domeniul militar a cunoscut o perioadă de descreștere masivă între anii 1997 și 2001 și una constant ascendentă între anii 2002 și 2011, vizibile în Tabelul nr. 1 și în graficul din Figura nr. 1.

Analizele sectoriale din anul 2002 au dus la concluzia că România are șansa de a reveni în piața de armament mondială dacă își centrează producția pe armele cu calibru mic (ML1), armamentul ușor (ML2) și muniția aferentă (ML3)⁶.

Tabelul nr. 1

Volumul exporturilor militare românești în perioada 1994 - 2011, exprimate în milioane \$ (ANCEX)⁵

Anul	Volumul total al exporturilor militare (milioane \$)	Anul	Volumul total al exporturilor militare (milioane \$)
1994	122	2003	69
1995	168	2004	41
1996	77	2005	46
1997	56	2006	99
1998	56	2007	83
1999	67	2008	122
2000	38	2009	135
2001	24	2010	162
2002	43	2011	255

Aderarea României la NATO în anul 2004 a reprezentat evenimentul crucial, care a schimbat radical structura de putere în România. În intervalul dintre anii 2002 și 2014, exporturile românești de armament au crescut, principalul partener fiind

comercianților de arme a crescut, au apărut noi state producătoare, care au înțeles perfect algoritmul de intrare și de menținere pe piață, prin intermediul comerțului cu arme și cu echipamente militare.

Același raport GRIP arată nivelul cheltuielilor militare destinate apărării de către guvernele europene în perioada cuprinsă între anii 2002 și 2011.

Conform definiției formulate de *Stockholm International Peace Research Institute SIPRI – Institutul de Cercetare a Păcii din Stockholm* și *SIPRI Yearbook 2012*, capitolul 4, *Military Expenditure – Cheltuieli Militare* și citată de GRIP⁸, prin cheltuieli militare se înțelege totalitatea cheltuielilor destinate plății personalului (salarii, contribuții sociale și pensii pentru militari și civili), achiziției de echipamente destinate cercetării și dezvoltării, lucrărilor

de mentenanță, construcției de infrastructură, activităților spațiale militare și de asistență în străinătate angajate de ministerul apărării al unei țări, altele decât cele derulate de agențiile guvernamentale implicate în proiecte de natură militară. Din categoria cheltuielilor militare se exclud cheltuielile forțelor armate neguvernamentale, cheltuielile destinate unor activități militare care țin de domeniul trecutului de tipul altor avantaje cu excepția celor destinate veteranilor, costuri pentru demobilizare, reconversia infrastructurilor, demantelarea și distrucția armamentului.

Tabelul nr. 2

Volumul cheltuielilor militare pe perioada 2002 - 2011, în milioane \$, la cursul anului 2010⁹

Țara	Anul										Variație %
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
România	2.084	2.150	2.312	2.446	2.520	2.417	2.664	2.265	2.086	1.945	- 6,7
Polonia	6.275	6.522	6.819	7.289	7.762	8.774	7.848	8.414	8.781	9.149	45,8
Cehia	3.088	3.355	3.219	3.519	3.251	3.136	2.673	2.752	2.498	2.254	-27,0
Bulgaria	1.006	1.025	1.002	1.025	1.016	1.181	989	940	894	722	-28,2

politice bizare adoptate în primii ani ai deceniului al nouălea din secolul trecut, sunt legate de faptul că aderarea României la instituțiile euroatlantice a implicat ajustarea calibrelor la standardele NATO, altele decât cele aflate în producție până atunci, precum și de faptul că piețele de armament, extrem de concurențiale și de profitabile, lasă puțin loc industriilor subfinanțate și lipsite de susținere politico-diplomatică puternică. Pe plan mondial, numărul

În Tabelul nr. 2 și în graficul din Figura nr. 2 este prezentată situația cheltuielilor militare efectuate de guvernele a patru state foste membre ale blocului estic, între care și România. Putem constata cu ușurință că România, putere cu potențial mediu între statele europene (sub aspectul teritoriului, al resurselor și al populației), are cheltuieli militare de trei ori mai scăzute decât Polonia și sub nivelul Cehiei.

În Tabelul nr. 3 se observă repartitia cheltuielilor militare pe cap de locuitor în 2011, în funcție de PIB și de populația celor patru state est-europene.

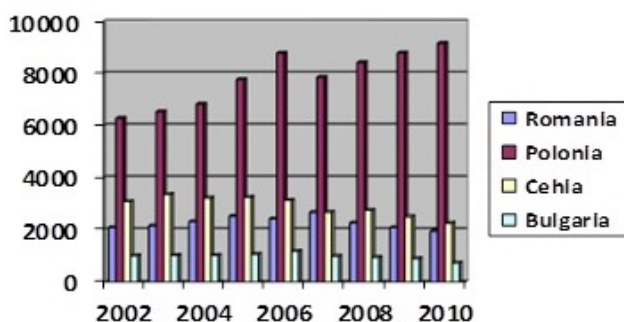

Fig. 2 Volumul comparativ al cheltuielilor militare pe perioada 2002 - 2010, în milioane \$, la cursul anului 2010 (prelucrare proprie a datelor)

România a avut cele mai mici cheltuieli militare *per capita*, sub nivelul Bulgariei.

50 de state producătoare de armament la nivel global, în condițiile în care Polonia ocupă locul 18, Cehia locul 28, Bulgaria locul 32 și Republica Moldova ocupă locul 36, conform clasamentului GRIP pentru perioada 2002-2011¹¹. Această statistică demonstrează cu claritate dimensiunea prăbușirii pe care a suferit-o industria producătoare de armament a României. Aceleași rapoarte GRIP arată clasamentul mondial al statelor exportatoare de arme cu calibru mic, armament ușor și muniția aferentă în perioada 2006-2009.

Din datele furnizate de Tabelul nr. 4, observăm că, pe sectorul exportului de armament ușor, arme cu calibru mic și muniție aferentă, Cehia și Polonia apar în categoria exportatorilor celor mai importanți, aspect care certifică importanța finanțării industriei de apărare. Trebuie amintit că, în anul 2011, la nivel global, valoarea livrărilor de

Tabelul nr. 3
Populația, PIB și cheltuielile militare ale României, Poloniei, Cehiei și Bulgariei în anul 2011¹⁰

Anul 2011								
Țara	Populația (milioane de locuitori)	PIB (milioane de Euro)	Moneda	Rata de schimb Euro	Volum total cheltuieli militare în moneda locală	Volum total cheltuieli militare în Euro	Cheltuieli militare (Euro pe cap de locuitor)	PIB %
România	21.355.849	131.327	Leu	4,24	6.540	1.543	72	1,17
Polonia	38.538.447	369.666	Nv.zloty	4,12	28.757	6.979	181	1,89
Cehia	10.505.445	156.217	Courony	24,59	43.874	1.784	170	1,14
Bulgaria	7.327.224	38.483	Nv.leva	1,96	1.112	569	78	1,48

Subfinanțarea cronică a armatei și a industriei de armament convențional a fost de 44,26 miliarde de \$, din care 8,5 miliarde \$ au reprezentat sectorul apărare se oglindește perfect în contraperformața României de a lipsi din rândul (măcar) primelor ML1, ML2, ML3. Conform GRIP, volumul

Tabelul nr. 4
Clasamentul mondial al statelor exportatoare de ML1, ML2 și ML3 în perioada 2006-2009¹²

ANII 2006 - 2009		
Categorie de exportatori	Valoarea exporturilor (milioane de dolari)	State
Exportatorii cei mai importanți	+ 500	SUA
	100-499	Germania, Austria, Belgia, Brazilia, Coreea de Sus, Italia, Japonia, Rusia, Elveția
Exportatorii majori	50-99	Canada, China, Spania, Finlanda, Franța, Israel, Norvegia, Cehia, Marea Britanie, Turcia
	10-49	Argentina, Bosnia-Herțegovina, Cipru, Croația, Mexic, Polonia, Serbia, Singapore, Suedia

mediu anual al transferurilor internaționale de ML3 este de 4,3 miliarde \$, reprezentând peste 50% din volumul total al sectorului. Din această categorie, 1,8 miliarde \$ reprezintă transferurile internaționale de muniție pentru arme de calibru mic unde clasamentul principalilor zece producători mondiali din perioada 2002 - 2006 era alcătuit din: SUA, Germania, Elveția, Marea Britanie, Rusia, Norvegia, Suedia, Cehia și Coreea de Sud.

Conform aceluiași raport, GRIP 2013, cheltuielile militare ale Africii în perioada 2002 - 2011 au prezentat o evoluție ascendentă, de la 19,5 miliarde \$, în 2002, la 32,2 miliarde \$, în 2011, reprezentând o creștere de 64,9%, Africa Subsahariană înregistrând o creștere de 44% (a se vedea Tabelul nr. 5).

Explicația acestui trend constant crescător de-a lungul întregii perioade este legată de caracteristicile mediului de securitate subsaharian,

sunt: Africa de Sud, cu un volum de 4,8 miliarde \$ în 2011, Angola, cu 3,3 miliarde \$, și Nigeria, cu 232 de milioane \$. Trebuie menționat că, în octombrie 2014, parlamentul nigerian a aprobat contractarea de pe piața externă a unui împrumut de 1 miliard \$ destinat finanțării luptei contra insurgenței *Boko Haram*¹⁴. State, precum: Benin, Burundi, Djibouti, Guinea Ecuatorială, Guinea, Guinea Bissau, Eritreea, Gabon, Gambia, Liberia, Malawi, Mauritania, Mozambic, Niger, R. Congo, R. Centrafricană, Senegal, Somalia, Sudan și Sudanul de Sud nu oferă detalii referitoare la cheltuielile militare, prin urmare, estimările se realizează raportat la volumul cheltuielilor statelor de referință Kenya, Mali, Uganda, Sierra Leone, Ciad și Swaziland.

Comerțul ilicit cu muniție și echipamente militare atinge un nivel de 20 de miliarde \$ anual, fiind angrenate atât companii, cât și state interesate

Tabelul nr. 5**Cheltuielile militare în Africa și cele două regiuni geopolitice: Africa de Nord și Africa Subsahariană în perioada 2002 - 2011, exprimate în miliarde \$¹³**

Regiunea	ANUL										Variație %
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Africa	19,5	19,4	21,8	22,7	23,6	24,6	27,8	28,6	29,6	32,2	64,9
Africa de Nord	6,3	6,5	7,1	7,3	7,3	8,0	9,4	10	10,5	13,1	109
Africa Subsahariană	13,2	12,9	14,8	15,3	16,3	16,6	18,4	18,6	19,1	19,1	44

dominat de extinderea fenomenelor de terorism și insurgență, a conflictelor și crizelor locale, a instabilității regionale subsecvente fenomenelor de contaminare a crizelor. De exemplu, cazul unor state, precum: Etiopia, Kenya și Uganda, situate în vecinătatea unor focare de conflict sau a unor state eșuate/colapsate care, depășite de efortul de a susține economic valurile de migranți provenite din regiunile marcate de criză umanitară, au fost obligate să își reducă volumul cheltuielilor militare. Un alt exemplu îl constituie statele, precum Nigeria și Mali, care au decis creșterea acestor cheltuieli sub presiunea exercitată de insurgența organizațiilor teroriste sau de reîncălzirea unor conflicte locale. Întrucât multe state subsahariene nu oferă date despre volumul cheltuielilor militare, aceste volume se referă mai curând la estimări decât la cifre foarte exacte.

Conform GRIP, principalele state subsahariene care au înregistrat creșteri ale cheltuielilor militare

să își sporească profiturile, mai ales într-un spațiu atât de imprevizibil cum este Africa Subsahariană. Această lipsă de transparență în declararea cheltuielilor militare din partea majorității statelor africane ne indică prezența acestui tip de practici ilicite, cu atât mai mult cu cât, în lista statelor care refuză declararea acestor cheltuieli se află și unele în curs de eșuare sau eșuate deja.

Opacitatea se înregistrează și de partea exportatorilor, mai ales a celor activi în piețe, precum cea subsahariană, aspect care certifică existența unor practici la limita legalității în comerțul local cu arme, rabatul de la componenta morală a acestui tip de comerț fiind unanim acceptat și recunoscut în unele state subsahariene.

În data de 2 aprilie 2013, Adunarea Generală a ONU a adoptat *The Arms Trade Treaty* (ATT) – *Tratatul privind Comerțul cu Armament*, primul tratat internațional care gestionează comerțul cu arme, cu scopul de a combate traficul

ilicite, îndeosebi cel care alimentează organizațiile teroriste, de criminalitate organizată, guvernele acuzate de genocid sau epurări etnice etc. ATT a intrat în vigoare la data de 24 decembrie 2014. Statele semnatare ale ATT se obligă să declare volumul cheltuielilor militare anuale, al exporturilor și importurilor de armament, nu doar transferurile de mărfuri militare, limitându-se astfel, cel puțin teoretic, marja tradițională de opacitate așternută peste aceste tranzacții¹⁵.

Până la intrarea în vigoare a ATT a funcționat *Aranjamentul de la Wassenaar*¹⁶, în cadrul căruia operează 41 de state, dintre cele mai importante în domeniul comerțului și producției de echipamente. Acest aranjament stipulează obligația înserierii produsului în cursul fabricației, existenței unei licențe de export avizate de o autoritate națională specializată pe baza unui certificat de utilizare final și cu informarea unei agenții specializate internaționale, astfel încât traseul armelor să poată fi identificat.

Este evident că, în perioada celor 10 ani de ieșire a României de pe piața subsahariană a armelor, au intrat alți jucători interesați de oportunitățile oferite de un mediu atât de instabil. Nu trebuie omis faptul că trei sferturi din volumul total al exporturilor de armament au avut ca destinație statele *lumii a treia*.

În Raportul ANCEX, din iulie 2014, este prezentată situația vânzărilor efective de armament și tehnică de luptă românești în statele subsahariene. Clienții subsaharieni ai industriei de apărare românești se rezumă la Africa de Sud, Burkina Faso, Mozambic, Kenya, Gabon, Zambia, iar nivelele tranzacțiilor sunt reduse spre simbolice.

În anul 2007, Comisia Europeană a lansat *Defence Package*¹⁷ – *Pachetul de măsuri pentru Apărare*, un plan de măsuri menite să integreze sectoarele industriei de apărare și securitate ale statelor membre și crearea unei piețe unice europene de profil. În 24 iulie 2013, a fost dat publicității *Communications on the European Defence and Security Sector – Comunicări despre Apărarea Europeană și Sectorul de Securitate*, unde s-au trasat noile reguli comunitare privind activitățile de procurare¹⁸ și transfer intraeuropean¹⁹ de materiale și echipamente din domeniul securității și apărării. Un aspect important este reprezentat de eliminarea măsurilor compensatorii de natură militară sau nonmilitară primite de statele membre UE în vederea protejării intereselor industriei locale,

cunoscute sub numele de *off-set*. Rămâne de văzut ce procent va obține România din această piață și cum va reuși să își revigoreze o industrie cândva prosperă și competitivă.

Un alt aspect al cooperării militare dintre România și statele subsahariene îl reprezintă prezența militarilor români în cadrul misiunilor Organizației Națiunilor Unite (ONU) care acționează în vederea stabilizării regiunilor aflate în criză sau conflict din regiune.

Conform cronologiei descrise de către generalul Visarion Neagoe²⁰ în lucrarea *Armata României în misiuni internaționale 1991 - 2009*, prima misiune postdecembristă a militarilor români în Africa Subsahariană s-a desfășurat în cadrul operațiunii *United Nations Operation in Somalia UNOSOM II – Misiunea Națiunilor Unite în Somalia* instituită în baza Rezoluției nr. 751 din 24 aprilie 1992 a Consiliului de Securitate (CS) al ONU. Mandatul misiunii a fost de ajutorare umanitară a populației afectate de foamete și de luptele dintre clanurile rivale, precum și de reconstrucție a vieții sociale, economice și politice somaleze. România a participat cu Spitalul Militar de Campanie nr. 50, cu un efectiv de 232 de oameni, dislocat în apropierea aeroportului din Mogadiscio, unde a funcționat independent în perioada 6 iulie 1993 - 26 octombrie 1994.

În perioada 9 martie - 15 aprilie 1994, o grupă de cinci ofițeri români de stat major și-a desfășurat activitatea în cadrul contingentului belgian dislocat în capitala Rwandei, Kigali, în cadrul misiunii *United Nations Allied Mission in Rwanda UNAMIR II – Misiunea Națiunilor Unite în Rwanda* instituită în baza Rezoluției nr. 925 din 8 iunie 1994 a CS al ONU. Ofițerii români au activat în cadrul Comandamentului UNAMIR II, în secțiile de planificare și operații, precum și în cadrul companiilor batalionului belgian de parașutiști. Mandatul misiunii ONU a fost de sprijinire a procesului de reconciliere națională și repatriere a refugiaților, acordare de ajutor umanitar, asistență medicală populației, protecția personalului ONU și a reprezentanților Tribunalului Penal Internațional care urma să judece inculpații acuzați de genocidul populației tutsi.

În perioada 17 mai 1995 - 1 iulie 1997, România a participat în cadrul misiunii *United Nations Angola Verification Mission UNAVEM*

III – Misiunea Națiunilor Unite de Verificare în Angola, instituită în baza Rezoluției nr. 976 a CS al ONU din 8 februarie 1995. Mandatul misiunii a fost supravegherea retragerii trupelor cubaneze care susținuseră UNITA²¹, demobilizarea UNITA, dezarmarea civililor și integrarea unor luptători UNITA în forțele armate angoleze. UNAVEM II avea să fie cea mai lungă și mai consistentă misiune românească sub mandat ONU în Africa. Prezența României a constat în 31 de ofițeri și subofițeri de stat major incluși în cadrul structurii centrale a UNAVEM III, precum și în alte comandamente, un spital militar de campanie cu un efectiv de 110 persoane și un batalion de militari români din cadrul operațiunii ROMBAT.

În perioada iunie 1997 - februarie 1999 un contingent de 150 de militari români aparținând unei companii mecanizate din cadrul Forței de Reacție Rapidă a participat la misiunea de menținere a păcii *United Nations Observer Mission in Angola UNOMA – Misiunea Națiunilor Unite de Observare în Angola*, în baza Rezoluției nr. 1118 din 30 iulie 1997 a CS al ONU.

În perioada septembrie 2002 - februarie 2003, un ofițer român expert pe probleme de Demilitarizare-Reconversie-Reintegrare-Repatriere a asistat Comisia Militară Mixtă din Angola în aplicarea prevederilor *Memorandumului de Înțelegere* dintre forțele guvernului angolez și forțele UNITA, în cadrul misiunii *United Nations Office in Angola UNOA – Biroul Națiunilor Unite în Angola*.

În data de 30 noiembrie 1999, CS al ONU a emis Rezoluția nr. 1297 privind constituirea *UN Mission in Congo UNMIC – Misiunea Națiunilor Unite în Congo* cu mandatul de a normaliza situația de-a lungul frontierei congoleze, combaterea traficului ilegal de arme și a infiltrărilor grupurilor armate și dezarmarea milițiilor civile. România a participat cu un număr de 22 de observatori militari.

Prin Rezoluția nr. 1312 a CS al ONU, din 31 iunie 2000, se decide înființarea *United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea UNMEE – Misiunea Națiunilor Unite în Etiopia și Eritreea*, având ca obiective stabilirea și menținerea legăturilor dintre facțiunile rivale și inspectarea trupelor aflate în zona de operații. România a participat cu o grupă de ofițeri care au activat în teatrul de operații.

Prin Rezoluția nr. 1509 din 19 septembrie 2003, CS al ONU a decis înființarea *United Nations Mission in Liberia UNMIL – Misiunea*

Națiunilor Unite în Liberia având mandatul de a susține implementarea acordului de încetare a focului, instaurarea păcii, protecția obiectivelor și personalului ONU, asistență umanitară și reconstrucție postconflict. România a participat cu doi observatori militari.

Prin Rezoluția nr. 1590 din 24 martie 2005, CS al ONU a decis constituirea *United Nations Mission in Sudan UNMIS – Misiunea Națiunilor Unite în Sudan* cu mandatul de a oferi sprijin în aplicarea prevederilor *Acordului lărgit de pace* semnat la 9 ianuarie 2005 între guvernul sudanez și *Mișcarea Armată de Eliberare Populară din Sudan*, asistență umanitară, protejarea populației civile.

Prin Rezoluția nr. 1706 din 31 august 2006, CS al ONU decide extinderea mandatului UNMIS și în regiunea Darfur pentru aplicarea imediată a acordului de pace. România a participat cu 12 observatori militari.

În data de 27 februarie 2004, CS al ONU a adoptat Rezoluția nr. 1528 care înființează *United Nations Operation in Cote d'Ivoire UNOCI – Misiunea Națiunilor Unite în Coasta de Fildeș*, având drept scop facilitarea aplicării acordului de pace semnat în ianuarie 2003. România a participat cu șapte observatori militari.

Prin Rezoluția nr. 1545 a CS al ONU din 21 mai 2004 a fost instituită *United Nations Operations in Burundi UNOB – Misiunea Națiunilor Unite în Burundi* având mandatul de a implementa prevederile *Acordului de la Arusha*, de a restaura pacea durabilă și a realiza reconcilierea națională.

În 25 octombrie 2006, CS al ONU decide, prin Rezoluția nr. 1719, înființarea *Biroului Integrat* al ONU în Burundi. România a participat cu trei observatori militari.

Prin eforturile armatei, România ocupă, în prezent, locul 70 din 115 state membre contribuitoare cu trupe și poliție la operațiunile ONU de menținere a păcii²².

Totodată, Armata României, în calitate de membru UE, participă la misiunile comunității europene din spațiul subsaharian.

O astfel de misiune în derulare este *Operațiunea Atalanta, European Union Naval Force Somalia EU-NAVFOR-ATALANTA*²³, instituită la data de 8 decembrie 2008 în cadrul palierului de *Politici de Securitate Comună și Apărare PSAC* prin decizia Consiliului European, în baza Rezoluției nr. 1816 a CS al ONU din data de 2 iunie 2008, care a permis

statelor care au semnat un acord cu Guvernul Federal de Tranziție al Somaliei să pătrundă în apele teritoriale ale acestui stat pentru a combate pirateria navală. Centrul de comandă al misiunii se află în Marea Britanie la *Northwood Headquarters*. Forțele angrenate în operațiunea *Atalanta* conlucrează cu cele aparținând *Combined Task Force 151* a *US-led Combined Maritime Forces CMF*, precum și cu forțele NATO angrenate în operațiunea antiteroristă *Ocean Shield*. Obiectivele operațiunii *Atalanta* sunt de a proteja vasele aparținând *African Union Mission to Somalia A.MI.SOM.* și *World Food Programme WFP – Programul Alimentar Mondial*, dar și alte vase aflate în dificultate, de pirateria navală din Golful Aden și Oceanul Indian, precum și de a monitoriza activitățile de pescuit din largul coastelor somaleze²⁴. România a participat cu fregata „Regele Ferdinand”, care a îndeplinit cu succes misiuni de patrulare și de luptă contra piraților din largul coastelor somaleze.

Concluzii

Relațiile militare dintre România și statele subsahariene au fost tributare atât interesului politic manifestat de guvernul de la București față de partenerii africani, cât și acordurilor politice internaționale la care România a fost parte. Dacă în perioada premergătoare evenimentelor din decembrie 1989, România era un stat comunist relativ independent, membru al Tratatului de la Varșovia, după evenimentele amintite, România democratică a trecut de la statutul incert de „stat tampon” afiliat sferei de influență rusești din perioada anilor '90 la cel de membru al NATO și al Uniunii Europene.

În perioada comunistă, România reprezenta unul dintre principalii parteneri militari ai statelor africane „frățești”, care ofereau în schimb Bucureștiului facilități de ordin economic și politic. Scăderea interesului liderilor politici români pentru acest spațiu, concretizat prin reducerea reprezentării diplomatice de la 28 de ambasade înainte de decembrie 1989 la doar opt ambasade astăzi, a condus la pierderea piețelor de desfacere ale produselor românești, inclusiv a celor militare, preluate preponderent de companii de profil chinezești și rusești. O situație previzibilă, întrucât într-un astfel de spațiu măcinat de crize și conflicte, precum cel subsaharian, extrem de ofertant pentru industria militară, absența diplomatică se traduce în dispariția de pe piața armelor, iar subfinanțarea

cronică a armatei se traduce prin scăderea competitivității produselor industriei militare ca urmare a limitării accesului la înalte tehnologii din domeniu. Rezultatul îl reprezintă pierderea oportunităților, dispariția din rândul statelor care au un cuvânt de spus în domeniul producției de apărare și o *imagine de putere militară minoră*.

Cu toate acestea, după anul 1989, România a câștigat, din punct de vedere militar, la capitolul imagine, experiență în teatre de operațiuni, cooperare cu partenerii nord-atlantici, ca urmare a participării la acțiuni de luptă și diferite operațiuni de menținere a păcii, inclusiv în Africa Subsahariană. Seriozitatea, bravura și profesionalismul militarilor români au compensat lipsurile din dotarea armatei, poziționând România între primele patru state contribuatoare la eforturile NATO de instaurare a păcii în regiuni măcinate de conflicte din Africa și Asia. Cu toate acestea, subfinanțarea și lipsa de interes politic față de fostele piețe de desfacere ale produselor industriei militare românești, printre care și cele subsahariene, continuă să limiteze capacitatea de dezvoltare a unei industrii de cea mai mare importanță strategică.

NOTE:

1 Primul comandant al Comandamentului Aviației Militare și comandant al Școlii Superioare de Ofițeri de Aviație „Aurel Vlaicu” (1961-1971); Cmd. Jănel Tănase, *Misiune secretă: Sirius*, în Revista „Observatorul Militar” Nr. 2, 16-22 ianuarie 2013, www.presamilitara.ro, p. 16.

2 *Ibidem*.

3 Nicolae Melinescu, *Uriășul care se trezește*, CA Publishing, București, 2009, p. 90.

4 În acest context, Moscova a schimbat formula de exercitare a controlului asupra statului român, de la metodele de tip *hard power* din perioada Tratatului de la Varșovia, la cele de tip *soft power* astfel că influența rusească în România a devenit mai persuasivă în anii ulteriori evenimentelor din 1989.

5 S-au utilizat date provenite din rapoartele anuale ANCEX.

6 Conform *Listei naționale cuprinzând produsele militare supuse regimului de control al exporturilor, importurilor și altor operațiuni*, adoptată prin Ordinul Ministrului Afacerilor Externe nr. 996/2014 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 328 din 28 aprilie 2014) (sinteză) publicată în Raportul anual 2013 al Agenției Naționale pentru Controlul Exporturilor ANCEX, codurile ML semnifică:

ML1 – Arme cu țeavă lisă cu un calibru mai mic de 20 mm, alte arme de foc și arme automate cu un calibru mai mic sau egal cu 12,7 mm (0,5 inch) și accesorii, precum și componente special concepute pentru acestea.

BIBLIOGRAFIE

ML2 – Arme cu țevă lisă cu un calibru de 20 mm sau mai mare, alte arme sau armament cu un calibru mai mare de 12,7 mm (calibru 0,5 inch), lansatoare și accesorii, precum și componente special concepute pentru acestea.

ML3 – Muniții și dispozitive de reglare a focosului, precum și componente special concepute pentru acestea.

7 Sabrina Lesparre, Luc Mampaey, *Production et transfert d'armes, Compendium 2013*, GRIP Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix et la Securite, http://www.grip.org/sites/grip.org/files/RAPPORTS/2013/Rapport_2013-4.pdf, accesat la 22.11.2014, pp. 49, 37.

8 *Ibidem*, pp. 7-8.

9 *Ibidem*, p. 43.

10 *Ibidem*, p. 44.

11 *Ibidem*, p. 49.

12 *Ibidem*, p. 37.

13 GRIP, sur la base de SIPRI Military Expenditure Database apud Sabrina Lesparre, Luc Mampaey, *Idem.op.cit.*, p. 12.

14 *Nigerian parliament approves 1 bln USD loan to fight Boko Haram*, Xinhua, China.org.cn, 23.10.2014, http://www.china.org.cn/world/Off_the_Wire/2014-10/23/content_33843505.htm, accesat la 22.11.2014.

15 *Arms Trade Treaty*, Arms Control Association, <http://www.armscontrol.org/taxonomy/term/116>, accesat la 22.11.2014.

16 *Aranjamentul de la Wassenaar*, MISIUNEA PERMANENTĂ A ROMÂNIEI pe lângă Organizațiile Internaționale de la Viena, <http://mpviena.mae.ro/node/1256>, accesat la 22.11.2014.

17 *European Defence Industrial Policy*, http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/defence/defence-industrial-policy/index_en.htm, accesat la 22.11.2014.

18 *Directive 2009/81/EC on Defence and security procurement*.

19 *Directive 2009/43/EC on intra-EU transfers of defence products*.

20 Visarion Neagoe, *Armata României în misiuni internaționale 1991-2009*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010, pp. 222-237.

21 *Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei*, fondată în anul 1966, una dintre forțele beligerante în Războiul pentru Independența Angolei (1961-1975) și în Războiul Civil angolez (1975-2002), transformată după moartea liderului său, Jonas Malheiro Savimbi (22.02.2002), în partid politic.

22 <http://www.mae.ro/node/2114>, accesat la 22.11.2014.

23 <http://eunavfor.eu/>, accesat la 22.11.2014.

24 <http://eunavfor.eu/mission/>, accesat la 22.11.2014.

Aranjamentul de la Wassenaar, MISIUNEA PERMANENTĂ A ROMÂNIEI pe lângă Organizațiile Internaționale de la Viena, <http://mpviena.mae.ro/node/1256>

Arms Trade Treaty, Arms Control Association, <http://www.armscontrol.org/taxonomy/term/116>

Directive 2009/43/EC on intra-EU transfers of defence products.

Directive 2009/81/EC on Defence and security procurement.

European Defence Industrial Policy, http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/defence/defence-industrial-policy/index_en.htm

Lesparre S., Mampaey L., *Production et transfert d'armes, Compendium 2013*, GRIP Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix et la Securite, http://www.grip.org/sites/grip.org/files/RAPPORTS/2013/Rapport_2013-4.pdf

Lista națională cuprinzând produsele militare supuse regimului de control al exporturilor, importurilor și altor operațiuni, adoptată prin Ordinul Ministrului Afacerilor Externe nr. 996/2014 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 328 din 28 aprilie 2014) (sinteză) publicată în Raportul anual 2013 al Agenției Naționale pentru Controlul Exporturilor ANCEX.

Melinescu N., *Uriașul care se trezește*, CA Publishing, București, 2009.

Neagoe V., *Armata României în misiuni internaționale 1991-2009*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010.

Nigerian parliament approves 1 bln USD loan to fight Boko Haram, Xinhua, China.org.cn, 23.10.2014, http://www.china.org.cn/world/Off_the_Wire/2014-10/23/content_33843505.htm

Tănase J., *Misiune secretă: Sirius*, Observatorul Militar Nr. 2, 16-22 ianuarie 2013, www.presamilitara.ro

<http://eunavfor.eu/>

<http://eunavfor.eu/mission/>

<http://www.mae.ro/node/2114>